

*Марценюк Т.О., канд. соціол. наук,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
Новик Т.О., студентка,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
Святненко С.В., студент,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»*

КРОС-КУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ГЕЙВ ТА ЛЕСБІЙОК: УКРАЇНА, ШВЕЦІЯ, ІСПАНІЯ, УГОРЩИНА ТА НІМЕЧЧИНА

У статті проаналізовано громадську думку населення України, Швеції, Іспанії, Угорщини та Німеччини стосовно гейв і лесбійок. Проведено кореляційний аналіз з метою з'ясування факторів ставлення до сексуальних меншин. Виявлено зв'язок між ціннісними орієнтаціями населення та ставленням до гейв і лесбійок. Проведено крос-культурний аналіз державної політики щодо ЛГБТ-спільноти.

Ключові слова: *гей та лесбійки, державна політика, ціннісні орієнтації, крос-культурний аналіз*

У контексті євроінтеграційних процесів перед Україною стоїть виклик толерантного ставлення до людей із альтернативною сексуальною ідентичністю. Права людини стосуються, у тому числі і ЛГБТ-спільноти (лесбійки, гей, бісексуали, трансгендерні особи). У 2010 р. Україна підтримала ухвалення Комітетом міністрів Ради Європи «Рекомендацій заходів для подолання дискримінації на підставі сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності». У документі країнам – членам Ради Європи рекомендується низка заходів із удосконалення законодавства та політики для забезпечення прав людини в таких сферах, як трудові відносини, свобода асоціацій і мирних зборів, приватне і сімейне життя, освіта, охорона здоров'я, спорт тощо [1].

Однак, як зазначено в дослідженнях правозахисних і ЛГБТ-організацій, в Україні *забезпечення прав людини для ЛГБТ-спільноти залишається актуальною проблемою*, нагальною для розв'язання [2, с. 21]. Окрім того, результати опитувань громадської думки стосовно гейв і лесбійок, які неодноразово проводилися в Україні, свідчать про нетолерантне ставлення до сексуальних меншин. Зокрема, в найостаніших результатах опитування населення України стосовно суспільного сприйняття ЛГБТ (2013 р.) зазначено, що «більш ніж половина респондентів вважає, що гомосексуальність не має бути прийнята в суспільстві. Здебільшого вони обґрунтовують свою позицію неприйнятністю гомосексуальності з морально-релігійної точки зору, можливою шкодою гомосексуальності для своєї сім'ї та дітей або просто заявляють, що «це неправильно» [3].

Як свідчать дані результатів загальноєвропейських опитувань громадської думки, задовільний/незадовільний стан державної політики стосовно сексуальних меншин відображається і на громадській думці. Зокрема, відповідно до даних опитування громадської думки європейців із 27 країн, ставлення до явища гомосексуальності суттєво різниться [4, р. 40]. Наприклад, якщо в Румунії лише 2% респондентів зазначили, що мають серед друзів гейв, лесбійок чи бісексуалів, то в Нідерландах (країні із значно більш толерантною державною політикою стосовно сексменшин) таких респондентів – 79%. Окрім наявності друзів і знайомих серед важливих чинників толерантного ставлення до ЛГБТ-спільноти – молодий вік і «ліві» політичні орієнтації [Там само].

Поряд із зв'язком різноманітних соціально-демографічних характеристик респондентів із ставленням до сексуальних меншин доцільно ретельніше розглянути також особливості ціннісних орієнтацій різних категорій респондентів. *Крос-культурні дослідження ціннісних орієнтацій населення України в порівнянні з жителями європейських країн проводили В. Магун і М. Руднев.* Зокрема, вони виявили відмінності в структурі ціннісних орієнтацій як усередині вікових, гендерних, регіональних, освітніх, професійних соціальних груп населення України, так і відмінності цінностей українців загалом порівняно з жителями більшості європейських країн [5; 6]. Разом із тим, крос-культурне дослідження специфіки ціннісних орієнтацій та ставлення до представників ЛГБТ-спільноти українців у порівнянні з жителями інших країн не проводилося. Хоча у вітчизняній соціології методика вимірювання ціннісних орієнтацій Ш. Шварца переважно не є широко відомою, вона пройшла неодноразово апробацію в міжнародних лонгітюдних дослідженнях Світове дослідження цінностей (WVS) та Європейське дослідження цінностей (ESS), дані якого використано у цій статті.

Таким чином, **мета** статті – виявити крос-культурні особливості ставлення українців і європейців до геїв і лесбійок. Задля проведення крос-культурного порівняння виділено п'ять територіальних макрорегіонів Європи, у кожному з котрих обрано типового представника: серед скандинавських країн – Швецію, середземноморських – Іспанію, у Західній Європі – Німеччину, Східній – Україну, Центральній – Угорщину. Серед **завдань** статті доцільно виділити такі: порівняти державну політику обраних країн стосовно сексуальних меншин; з'ясувати наявність чи відсутність зв'язку між статтю, віком, рівнем релігійності та рівнем освіти особи і ставленням до представників ЛГБТ-спільнот; а також – зв'язок таких факторів, як задоволеність людини власним життям, економікою країни, урядом власної держави, впровадженням демократії в країні, станом освіти та медичної допомоги, рівнем щастя, релігійності людини, наявності дітей в сім'ї із толерантним ставленням до сексуальних меншин.

Державні політики європейських країн стосовно прав людини для ЛГБТ-спільноти

Україну вважають першою пострадянською країною, яка в 1991 р. декриміналізувала гомосексуальні стосунки [7]. Однак декриміналізація гомосексуальних стосунків не означає автоматичного визнання за гомосексуалами їхніх громадянських прав. Як зазначено в одному із звітів про становище ЛГБТ України, «відсутність у законодавстві України будь-якої форми визнання одностатевих союзів призводить до того, що гомосексуальні партнери не вважаються офіційно родичами або членами сім'ї і не мають ніяких прав та переваг, які впливають з такого статусу. Зокрема, це стосується житлових прав, права на спадщину без заповіту і обов'язкову частку в спадщині, права на частку в спільно нажитому майні і т. п.» [Там само]. Питання дискримінації людей за сексуальною ідентичністю, а також розпалювання ворожнечі до ЛГБТ-спільноти набувають в українському суспільстві щораз більшої актуальності [8; 9].

Тому й не дивно, що порівняльні дані Міжнародної асоціації геїв і лесбійок (International Lesbian and Gay Association – ILGA) переконують, що становище із забезпеченням прав для ЛГБТ-спільноти в Україні значно гірше, ніж в інших європейських країнах (див. табл. 1).

Зокрема, Міжнародною асоціацією геїв і лесбійок розроблено так званий «веселковий індекс» (Rainbow Index), у якому закони європейських держав і практики забезпечення різноманітних прав для ЛГБТ-спільноти ранжовано за 42 категоріями на шкалі від 30 (найвищий бал – дотримання усіх прав людини для ЛГБТ) і -12 (найнижчий бал – порушення прав людини і дискримінація ЛГБТ-спільноти) [10]. Як видно із табл. 1, значення «веселкового індексу» для України суттєво менше від інших чотирьох досліджуваних європейських країн.

Державна політика європейських країн стосовно геїв і лесбійок

Країна/індекс	Україна	Угорщина	Німеччина	Швеція	Іспанія
Значення «веселкового індексу» (від 30 до -12)	- 4	14	20	18	20

Джерело: ILGA-Europe Rainbow Index, May 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ilga-europe.org/home/guide/country_by_country (на 02.02.2014 р.).

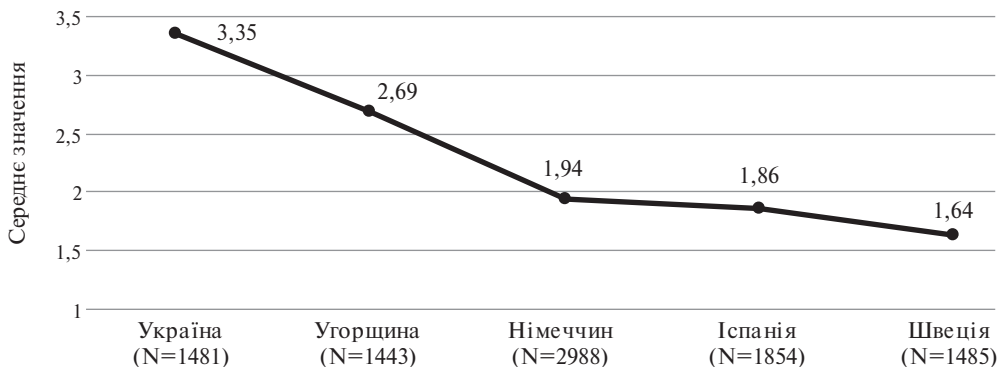
Як зазначено в останньому звіті про становище ЛГБТ в Україні, «зберігається пряма дискримінація одностатевих пар порівняно з різностатевими – поточне українське законодавство не передбачає жодної форми визнання одностатевого партнерства та позбавляє нереєстрованих одностатевих партнерів навіть тих прав (стосовно спільного сумісного володіння майном), що забезпечуються Сімейним кодексом для незареєстрованих різностатевих сімейних пар (ст. 74)» [11]. Натомість в інших європейських країнах ситуація із правами людини для геїв і лесбійок є значно кращою. Наприклад, у Швеції одностатеві пари з 1995 р. можуть перебувати в зареєстрованому партнерстві, а з 2009 р. – в офіційному шлюбі; з 2002 р. – усиновити чи удочерити дитину [12]. Конституція Іспанії напряду забороняє дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації [13], а законодавство Угорщини – у працевлаштуванні [14]. Подібних прикладів існує чимало, що ілюструє високі значення «веселкового індексу» Німеччини, Іспанії, Швеції, Угорщини у порівнянні з Україною.

Крос-культурний аналіз ставлення до геїв та лесбійок

Для визначення ставлення українців до геїв і лесбійок та порівняльного аналізу з іншими європейськими країнами були використані дані міжнародного соціологічного дослідження European Social Survey (ESS), зібрані протягом 2004–2011 рр. Статистична похибка вибірки (з ймовірністю 0,95 і за дизайн-ефектом 1,5%) для України не перевищує 3,3% для показників, близьких до 50% [15]. Зокрема, детальніше розглянуто відповіді респондентів з різних країн на запитання: *«А тепер скажіть, до якої міри Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся з таким твердженням: геям та лесбійкам потрібно дозволити жити своїм життям, як вони вважають за потрібне»* (серед варіантів відповіді потрібно було обрати одну – *«повністю погоджуюсь», «погоджуюсь», «наскільки погоджуюсь, настільки і не погоджуюсь», «не погоджуюсь», «зовсім не погоджуюсь»* та *«важко сказати»*). Відповідно, людей, схильних підтримувати ідею прав людини для геїв і лесбійок, доцільно назвати «толерантними», а тих, хто має негативне ставлення, – «нетолерантними».

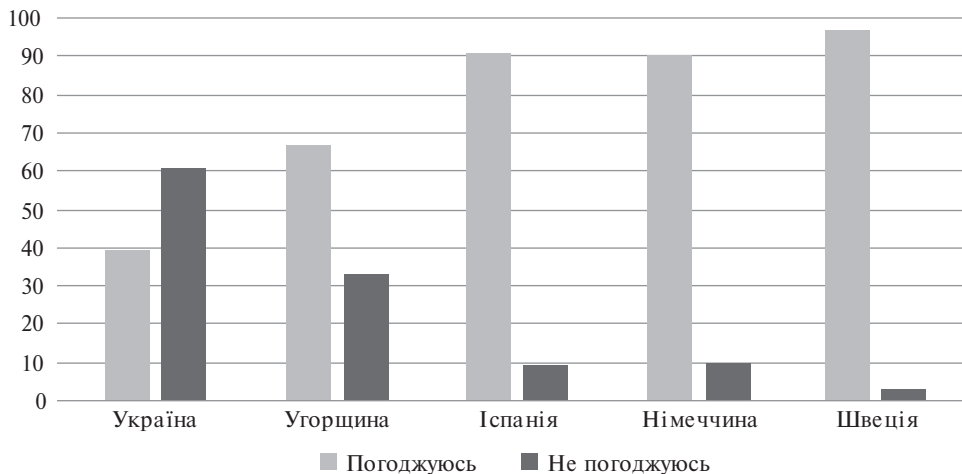
Якщо проаналізувати середні значення ставлення до геїв і лесбійок (див. рис. 1), доцільно зазначити, що з-поміж п'яти обраних для аналізу країн найбільш негативно ставляться українці. Серед досліджуваних нами європейців шведи є найбільш толерантними. Між іспанцями та німцями значущих відмінностей немає, а ставлення угорців до геїв і лесбійок є трохи кращим, ніж в українців.

Якщо ж розглядати відсоткові співвідношення, то *єдиною країною*, де кількість тих, хто не погоджується з твердженням, що *геї та лесбійки мають право жити, як бажають*, більша за тих, хто погоджується, є Україна (61,4% проти 38,6%). Удвічі більше угорців (66,8% проти 33,2%) погоджуються з твердженням, що геї та лесбійки мають право жити, як бажають. Найбільш толерантними країнами, де відсоток тих, хто погодився із твердженням, наближається або перевищує 90%, є Німеччина, Іспанія та Швеція (89,7%, 91,6%, 96,8% відповідно) (див. рис. 2).

(1 – означає толерантне ставлення, а 5 – навпаки, нетолерантне)

Рис. 1. Крос-культурне порівняння ставлення до геїв та лесбійок

Рис. 2. Відсоток опитаних респондентів, які погоджуються або не погоджуються із твердженням: геї та лесбійки мають право жити, як забажають

Отже, на основі аналізу громадської думки доцільно стверджувати, що найбільш толерантними до геїв і лесбійок є мешканці Західної та Південної Європи, а також скандинавських країн. Як уже було зазначено, саме в цих країнах не один десяток років запроваджується державна політика стосовно забезпечення прав людини, у тому числі і для ЛГБТ-спільноти. Далі за ступенем толерантності йдуть жителі Центральної Європи. Найменш толерантними є представники Східної Європи. У країнах, де геї та лесбійки мають найменше прав і свобод (Східна та Центральна Європа), ставлення населення до таких людей найгірше та найменш толерантне.

Фактори ставлення населення до геїв і лесбійок

Важливо виокремити фактори, які впливають на ставлення до геїв і лесбійок, а тому для крос-культурного порівняння був проведений кореляційний аналіз (табл. 2).

Для аналізу були відібрані 12 змінних: стать, вік, рівень освіти (кількість років освіти), задоволеність людини власним життям, економікою країни, урядом власної держави,

впровадженням демократії в країні, станом освіти та медичної допомоги, рівень щастя та релігійності людини, наявність дітей у сім'ї.

Таблиця 2

Кореляційний аналіз факторів ставлення до геїв і лесбійок

	Показники	Геї та лесбійки мають право жити, як забажають				
		Україна	Угорщина	Іспанія	Німеччина	Швеція
Як задоволені життям в цілому	Кор. Пірсона	-0,024	-0,003	-0,049*	-0,069**	-0,022
	Знач. (2-стор)	0,362	0,913	0,034	0,000	0,406
	Вибірка, N	1458	1438	1854	2985	1484
Як задоволені нинішнім станом економіки в країні	Кор. Пірсона	-0,096**	0,027	0,056*	-0,044*	-0,014
	Знач. (2-стор)	0,000	0,304	0,016	0,018	0,605
	Вибірка, N	1438	1413	1840	2935	1436
Як задоволені діяльністю уряду	Кор. Пірсона	-0,099**	0,078**	-0,011	0,000	0,049
	Знач. (2-стор)	0,000	0,004	0,625	0,986	0,064
	Вибірка, N	1436	1332	1826	2892	1439
Як задоволені демократичними нормами в країні	Кор. Пірсона	-0,132**	0,040	0,015	-0,068**	-0,096**
	Знач. (2-стор)	0,000	0,139	0,537	0,000	0,000
	Вибірка, N	1328	1371	1808	2956	1450
Як задоволені станом освіти	Кор. Пірсона	-0,059*	-0,031	0,062**	0,032	0,069**
	Знач. (2-стор)	0,031	0,268	0,008	0,082	0,009
	Вибірка, N	1336	1305	1807	2888	1429
Як задоволені станом медицини	Кор. Пірсона	-0,129**	-0,014	0,095**	-0,010	0,073**
	Знач. (2-стор)	0,000	0,603	0,000	0,572	0,005
	Вибірка, N	1456	1426	1845	2956	1472
Рівень щастя	Кор. Пірсона	-0,043	-0,038	-0,070**	-0,092**	-0,044
	Знач. (2-стор)	-0,105	-0,147	-0,003	-0,000	-0,091
	Вибірка, N	1429	1439	1853	2973	1484
Рівень релігійності	Кор. Пірсона	-,130**	-0,155**	-0,296**	-0,113**	-0,199**
	Знач. (2-стор)	-0,000	-0,000	-0,000	-0,000	-0,000
	Вибірка, N	1461	1435	1847	2982	1483
Стать	Кор. Пірсона	-0,015	-0,050	-0,102**	-0,127**	-0,203**
	Знач. (2-стор)	0,561	0,059	0,000	0,000	0,000
	Вибірка, N	1481	1443	1854	2988	1485
Вік	Кор. Пірсона	0,239**	0,118**	0,347**	0,217**	0,228**
	Знач. (2-стор)	0,000	0,000	0,000	0,000	,000
	Вибірка, N	1481	1443	1849	2983	1485
Кількість дітей у сім'ї	Кор. Пірсона	0,058*	0,012	-0,033	0,025	0,047
	Знач. (2-стор)	0,026	0,647	0,160	0,166	0,071
	Вибірка, N	1481	1442	1854	2988	1485

	Показники	Геї та лесбійки мають право жити, як забажають				
		Україна	Угорщина	Іспанія	Німеччина	Швеція
Кількість років освіти	Кор. Пірсона	-0,127**	-0,097**	-0,279**	-0,184**	-0,235**
	Знач. (2-стор)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Вибірка, N	1434	1443	1820	2976	1482

Примітка. Додатний показник кореляції свідчить про наявність прямопропорційного зв'язку між кількістю респондентів, які не погодилися з твердженням «Геї та лесбійки мають право жити, як забажають» та відповідною соціально-економічною характеристикою країни. Приміром, чим більший рівень релігійності, тим скоріше люди будуть вважати, що геї та лесбійки не мають права жити, як бажають. Жирним курсивом виділено статистично значущі показники.

* Статистично значущі показники на рівні $p > 0,05$.

** Статистично значущі показники на рівні $p > 0,01$.

Чинник наявності дітей в сім'ї має зв'язок зі ставленням до гомосексуалів лише в Україні. Причому за наявності дітей більш імовірно гірше ставлення до гомосексуалів. Для інших країн статистично значущих зв'язків не виявлено. Цей результат доцільно пояснити поширеною останнім часом в Україні риторикою «захисту дітей України», яку вивчала Л. Пагуліч у колективному дослідженні «Гендер, релігія і націоналізм в Україні» [16]. Так звані «антигендерні» ініціативи одним із «ворогів нації» і чинником демографічної кризи вважають саме гомосексуальність, поширюючи в медіа дискурс загрози геїв і лесбійок «традиційній сім'ї» загалом і дітям зокрема.

Важливо зазначити, що задоволеність економікою, урядом, станом освіти та медичними сервісами має прямо пропорційний зв'язок зі ставленням до геїв та лесбійок: чим менш задоволеними є українці, тим менш толерантно вони ставляться до геїв і лесбійок. Статистично значущі кореляції інших країн відмінні від випадку України. Також, зокрема, чим менш щасливі та задоволені своїм життям іспанці та німці, тим гірше вони ставляться до геїв і лесбійок. Окрім того, для України, Швеції та Німеччини виявлено статистично значущий слабкий зв'язок між задоволеністю демократією та ставленням до геїв і лесбійок. Можна зробити абсолютно очікуваний висновок, що із збільшенням рівня демократичності суспільства ставлення до геїв та лесбійок стає більш толерантним.

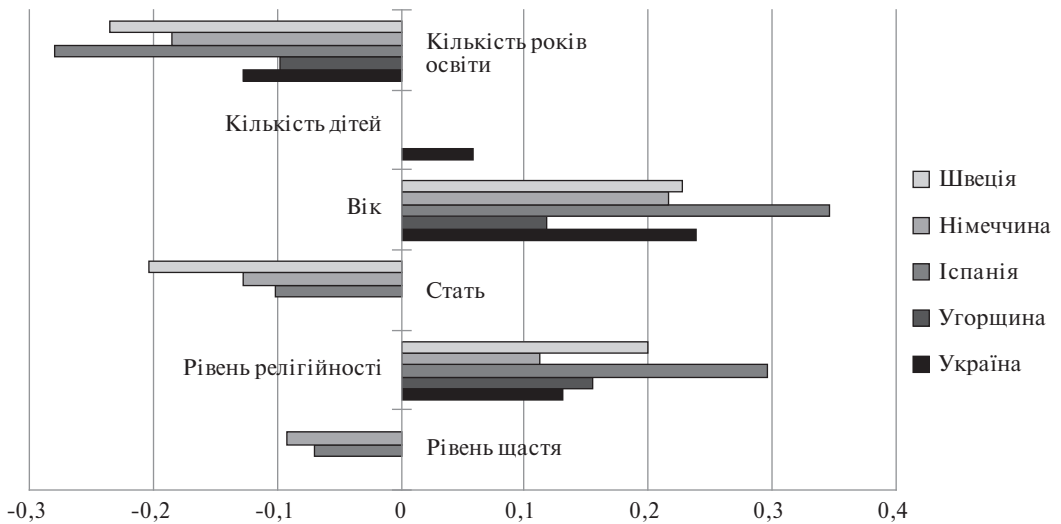
Для країн, які є найбільш толерантними до геїв та лесбійок, – Німеччини, Швеції та Іспанії – характерна ще одна закономірність. Є значна відмінність у ставленні до геїв і лесбійок залежно від статі особи. Жінки на протигагу чоловікам є більш толерантними.

Далі зосередимось на трьох чинниках, котрі є статистично значущі (слабкі та середні зв'язки) для усіх п'яти країн – типових представників макрорегіонів Європи (див. рис. 3).

Це вік, рівень релігійності та рівень освіти. Під час дослідження виявлено подібні закономірності для всіх обраних країн. Встановлено прямо пропорційний зв'язок між віком і рівнем релігійності людини та нетолерантним ставленням до геїв та лесбійок. І навпаки, обернена пропорційність між рівнем освіти особи та рівнем нетолерантності ставлення до геїв та лесбійок. Відтак, старші релігійні люди з низьким рівнем освіти з більшою ймовірністю будуть ставитися до геїв і лесбійок негативно, ніж молодші за них нерелігійні люди із високим рівнем освіти.

Зв'язок ставлення до геїв і лесбійок із цінностями в суспільстві

Окрім того, було вирішено з'ясувати особливості зв'язку між ставленням європейців із різних країн і їхніми ціннісними орієнтаціями. Для виміру ціннісних орієнтацій була використана методика Ш. Шварца, що полягає у виокремленні 10 основних узагальнюючих мотиваційних ціннісних орієнтацій (табл. 4) [17].

(Показник кореляції Пірсона, де додатний показник кореляції свідчить про наявність прямо пропорційного зв'язку між кількістю респондентів, які не погодились із твердженням «Геї та лесбійки мають право жити, як забажають» і соціодемографічними характеристиками. Вказані лише статистично значущі показники на рівні $p > 0,05$.)

Рис. 3. З'язок між соціодемографічними характеристиками та ставленням до геїв та лесбійок

Таблиця 3

Класифікація ціннісних орієнтацій за типом мотиваційної мети відносно основних потреб людського існування за Шаломом Шварцем

Ціннісна категорія	Ціннісна орієнтація	Цінності
Консерватизм	Безпека	Сімейна безпека, національна безпека, громадський порядок, взаємовигідний обмін, приналежність до соціального прошарку
	Традиційність	Скромність, життєвий внесок, релігійність, повага до традицій
	Конформізм	Стриманість, ввічливість, слухняність, самодисципліна, повага до батьків і старших
Інновації	Самокерівництво (Самостійність)	Творчий потенціал, свобода, незалежність, самоповага, цікавість
	Стимулювання	Сміливість, хвилювання, різноманітність життя, гострі відчуття
	Гедонізм	Задоволення, насолода життям, комфорт
Орієнтація на інших	Доброзичливість	Корисність, чесність, милосердя, лояльність, відповідальність
	Універсалізм	Мудрість, соціальна справедливість, рівність, мир, краса, терпимість, єдність з природою, захист навколишнього середовища
Орієнтація на себе	Влада	Престиж, багатство, контроль над громадською думкою, соціальний статус, вплив
	Досягнення	Здібності, інтелігентність, честолюбство, компетентність, відповідність стандартам

Загальні результати кореляційного аналізу представлені в табл. 4. Розглянемо детальніше деякі з них (див. рис. 4). Нетолерантність українців до геїв і лесбійок доцільно

Кореляційний аналіз ставлення до геїв і лесбійок та ціннісних орієнтацій

		Показники	Геї та лесбійки мають право жити, як забажають				
			Україна	Угорщина	Іспанія	Німеччина	Швеція
Консерватизм	Конформність	Кор. Пірсона	<i>-0,172**</i>	<i>-0,123**</i>	<i>-0,249**</i>	<i>-0,194**</i>	<i>-0,202**</i>
		Знач. (2-стор.)	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>
		Вибірка, N	<i>1432</i>	<i>1370</i>	<i>1853</i>	<i>2976</i>	<i>1464</i>
	Безпека	Кор. Пірсона	<i>-0,068*</i>	<i>-0,089**</i>	<i>-0,138**</i>	<i>-0,133**</i>	<i>-0,177**</i>
		Знач. (2-стор.)	<i>0,010</i>	<i>0,001</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>00,000</i>
		Вибірка, N	<i>1439</i>	<i>1370</i>	<i>1852</i>	<i>2980</i>	<i>1462</i>
	Традиційність	Кор. Пірсона	<i>-0,171**</i>	<i>-0,095**</i>	<i>-0,227**</i>	<i>-0,172**</i>	<i>-0,168**</i>
		Знач. (2-стор.)	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>
		Вибірка, N	<i>1433</i>	<i>1373</i>	<i>1853</i>	<i>2979</i>	<i>1464</i>
Орієнтація на інших	Доброта	Кор. Пірсона	<i>-0,067*</i>	0,012	<i>0,068**</i>	<i>0,136**</i>	<i>0,105**</i>
		Знач. (2-стор.)	<i>0,012</i>	0,653	<i>0,003</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>
		Вибірка, N	<i>1437</i>	1370	<i>1852</i>	<i>2977</i>	<i>1463</i>
	Універсализм	Кор. Пірсона	<i>-0,116**</i>	0,026	<i>0,185**</i>	<i>0,180**</i>	<i>0,196**</i>
		Знач. (2-стор.)	<i>0,000</i>	0,337	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>
		Вибірка, N	<i>1441</i>	1374	<i>1853</i>	<i>2980</i>	<i>1465</i>
Інновації	Самостійність	Кор. Пірсона	<i>0,108**</i>	0,050	<i>0,174**</i>	<i>0,130**</i>	<i>0,095**</i>
		Знач. (2-стор.)	<i>0,000</i>	0,064	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>
		Вибірка, N	<i>1440</i>	1374	<i>1853</i>	<i>2979</i>	<i>1465</i>
	Стимуляція	Кор. Пірсона	<i>0,132**</i>	<i>0,062*</i>	<i>0,190**</i>	<i>0,132**</i>	<i>0,084**</i>
		Знач. (2-стор.)	<i>0,000</i>	<i>0,022</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,001</i>
		Вибірка, N	<i>1432</i>	<i>1368</i>	<i>1853</i>	<i>2980</i>	<i>1463</i>
	Гедонізм	Кор. Пірсона	<i>0,196**</i>	<i>0,097**</i>	<i>0,187**</i>	<i>0,052**</i>	<i>0,084**</i>
		Знач. (2-стор.)	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,000</i>	<i>0,005</i>	<i>0,001</i>
		Вибірка, N	<i>1429</i>	<i>1371</i>	<i>1853</i>	<i>2979</i>	<i>1463</i>
Орієнтація на себе	Досягнення	Кор. Пірсона	<i>0,107**</i>	<i>0,080**</i>	<i>-0,047*</i>	-0,009	<i>0,055*</i>
		Знач. (2-стор.)	<i>0,000</i>	<i>0,003</i>	<i>0,043</i>	0,633	<i>0,034</i>
		Вибірка, N	<i>1425</i>	<i>1370</i>	<i>1852</i>	2976	<i>1463</i>
	Влада	Кор. Пірсона	0,004	-0,029	<i>-0,141**</i>	<i>-0,060**</i>	-0,034
		Знач. (2-стор.)	0,888	0,290	<i>0,000</i>	<i>0,001</i>	0,194
			1432	1371	<i>1853</i>	<i>2980</i>	1464

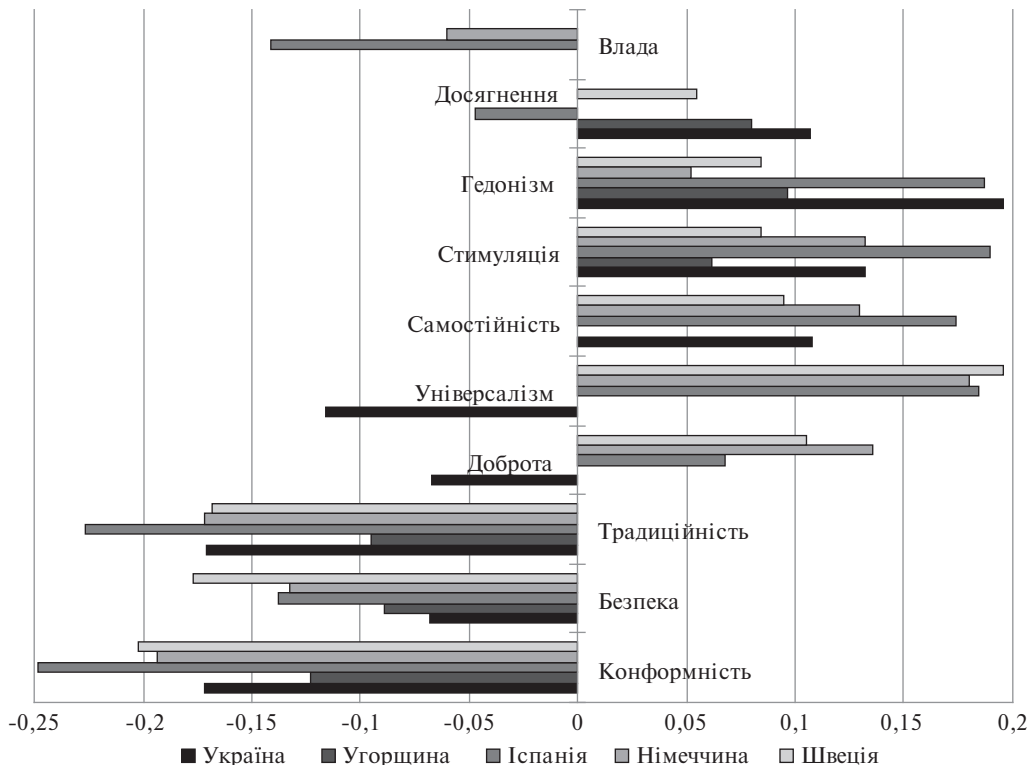
* Позначено статистично значущі показники на рівні $p > 0,05$.

** Позначено статистично значущі показники на рівні $p > 0,01$.

Жирним курсивом виділено статистично значущі показники.

пояснити особливостями такої групи цінностей, як «орієнтація на інших». Парадоксально, але чим більше для українців важливі цінності доброти (доброзичливості, чесності, милосердя) та універсалізму (рівності, миру, краси, соціальної справедливості), тим гірше вони ставляться до геїв та лесбійок. Натомість для шведів, німців, іспанців характерна протилежна закономірність: чим важливіше для людини добро, універсалізм та чим більш людина орієнтується на інших, тим толерантніше в неї ставлення до геїв та лесбійок. Як бачимо, для України характерним є інше, ніж для європейців, трактування явища доброти та універсалізму, яке не передбачає позитивного сприйняття людей із альтернативною сексуальною орієнтацією. Знову ж таки, як зазначалося в попередній частині статті, державна політика може відігравати суттєву роль у формуванні ціннісних орієнтацій населення. Адже якщо певне явище не визнається в суспільстві на законодавчому рівні, воно так само може не сприйматися більшістю населення як таке, що важливе і має право на існування.

(Показник кореляції Пірсона, де додатний показник кореляції свідчить про наявність прямо пропорційного зв'язку між кількістю респондентів, які не погодились з твердженням «Геї та лесбійки мають право жити, як забажають», та їх ціннісними орієнтаціями. Вказані лише статистично значущі показники на рівні $p > 0,05$.)

Рис. 4. Зв'язок між ціннісними орієнтаціями та ставленням до геїв і лесбійок

Слабкі та середні за силою зв'язки виявлено для полярних ціннісних категорій консерватизму та інновації. Причому, всі країни мають однакові закономірності. Чим більш населення є консервативним, тобто традиційним, конформним та орієнтованим на безпеку, тим гірше ставлення до геїв і лесбійок. З іншого боку, чим більш населення є орієнтованим на інновації, а отже на самостійність, стимуляції та гедонізм, тим толерантнішим буде ставлення до геїв та лесбійок.

Отже, існує низка факторів, котрі є характерними для всіх досліджуваних країн, зокрема вік, рівень освіти, рівень релігійності, а також орієнтація на такі цінності, як гедонізм, стимуляція, самостійність, конформізм, традиційність, безпека. У той же час, є певні чинники, котрі проявляються лише в деяких країнах. Найважливішими з них є фактор гендеру та задоволеності демократією, як, наприклад, для Швеції, Іспанії та Німеччини. Подібні особливості потребують ретельнішого розгляду як на рівні досліджень державної політики, так і вивчення громадської думки.

Висновки

У результаті аналізу державної політики стосовно прав людини для сексуальних меншин і громадської думки стосовно геїв і лесбійок для типових представників п'яти територіальних макрорегіонів Європи виявлено, що існують суттєві відмінності як у забезпеченні прав і свобод для ЛГБТ-спільнот, так і в рівні толерантності у ставленні до них залежно від країни.

Зокрема, було з'ясовано, що в Україні наявність дітей, низький рівень задоволеності економічним становищем, освітою, урядом і медичним обслуговуванням впливає на формування нетолерантного ставлення до лесбійок і геїв. У Німеччині та Іспанії на формування такого ставлення впливає лише незадоволеність життям у цілому, а не за окремими характеристиками. Із підвищенням рівня демократичності в країні значення рівня толерантності в ставленні до геїв і лесбійок збільшується в Україні, Швеції та Німеччині.

У європейських країнах жінки більш толерантні, ніж чоловіки. Також чим більш старшими, релігійними та менш освіченими є респонденти, тим гірше вони ставляться до геїв і лесбійок.

Щодо ціннісних орієнтацій, то в усіх країнах традиційність, конформність та орієнтація на безпеку погіршують ставлення до геїв і лесбійок, а орієнтації на інновації, самостійність, стимуляцію та гедонізм покращують його. Щодо орієнтації на добро, універсалізм, то в Швеції, Німеччині та Іспанії вони покращують ставлення до лесбійок і геїв, в Україні ж спостерігається зворотний зв'язок. В Україні чим добрішою та орієнтованою на рівність є людина, тим вона гірше ставиться до геїв і лесбійок, що є доволі нелогічним для демократичних суспільств і потребує додаткового вивчення.

Також було виявлено, що в країнах із найменш розробленою політикою стосовно прав людини для ЛГБТ мешканці демонструють менш толерантне ставлення до сексуальних меншин. Зокрема, серед респондентів із України – країни, де на державному рівні відбулася лише декриміналізація гомосексуальної поведінки – ставлення населення до ЛГБТ найменш толерантне у порівнянні з іншими європейськими країнами.

Список використаних джерел

1. Recommendation CM/Rec (2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity [Електронний ресурс] / Council of Europe, the Committee of Ministers. – Режим доступу : <http://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1606669&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383> (станом на 17 січня 2014 р.)
2. ЛГБТ-вектор України : сб. отчетов по мониторингу / Центр «Наш мир». – К. : Центр «Наш мир», 2013. – 154 с.
3. Опитування громадської думки для визначення суспільного сприйняття ЛГБТ та шляхів його поліпшення : звіт за результатами дослідж. [Електронний ресурс]. – К., 2013. – Режим доступу : http://upogau.org/netcat_files/192/224/h_b922b7f45346af6ed06dccc645f0550a (на 2 лют. 2014 р.).

4. Discrimination in the EU in 2012. Special Eurobarometer 393 / Wave EB77.4 – TNS Opinion & Social [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf (на 02.02. 2014 р.).
5. *Магун В.* Жизненные ценности населения Украины: сравнение с 23 другими европейскими странами. Ст. первая / В. С. Магун, М. Г. Руднев // Вестн. обществен. мнения: Данные. Анализ. Дискуссии. – 2007. – Т. 89, № 3. – С. 21–34.
6. *Магун В.* Жизненные ценности населения Украины: сравнение с 23 другими европейскими странами. Ст. вторая / В. С. Магун, М. Г. Руднев // Вестн. обществен. мнения: Данные. Анализ. Дискуссии. – 2007. – Т. 90, № 4. – С. 39–52.
7. Блакитна книга: становище геїв і лесбійок в Україні [Електронний ресурс]. – К. : Центр «Наш світ», 2000. – Режим доступу : <http://gay.org.ua/publications/bluebook/hist-u.htm> (на 2 лют. 2014 р.)
8. *Марценюк Т.* Страх розмаїття: національні властивості толерантності і гомофобії [Електронний ресурс] / Т. Марценюк // Критика. – листопад–грудень 2009. – Рік XIII, число 11/12 (145/146). – С. 10–13. – Режим доступу : <http://krytyka.com/ua/articles/strakh-rozmayittya-natsionalni-vlastyosti-tolerantnosti-i-homofobiyi> (на 02.02.2014 р.).
9. Гендер, релігія і націоналізм в Україні [Електронний ресурс] / ред. Г. Ярманова. – К., 2012. – Режим доступу : <http://www.ua.boell.org/downloads/Gender-Religion-Nationalism-in-Ukraine-WWW.pdf> (на 02.02.2014 р.).
10. ILGA-Europe Rainbow Index, May 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ilga-europe.org/home/guide/country_by_country.
11. На порозі. Становище ЛГБТ в Україні у 2013 р. [Електронний ресурс] / Центр «Наш світ». – К. : Центр «Наш світ», 2014. – Режим доступу: http://gay.org.ua/publications/lgbt_ukraine_2013-u.pdf
12. Legal summary in details on Sweden (updated September 2013), ILGA-Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ilga-europe.org/home/guide_europe/country_by_country/sweden/legal
13. Legal summary in details on Spain (updated January 2014), ILGA-Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ilga-europe.org/home/guide_europe/country_by_country/spain/legal (на 2 лют. 2014 р.).
14. Legal summary in details on Hungary (updated August 2013), ILGA-Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ilga-europe.org/home/guide_europe/country_by_country/hungary/legal
15. The European Social Survey – ESS DATA – Round 5. [Електронний ресурс] / The European Social Survey. – 2012. – Режим доступу : <http://ess.nsd.uib.no/ess/round5/>
16. Гендер, релігія і націоналізм в Україні [Електронний ресурс] / ред. Г. Ярманова. – К., 2012. – Режим доступу : <http://www.ua.boell.org/downloads/Gender-Religion-Nationalism-in-Ukraine-WWW.pdf>
17. *Schwartz S.* Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis / S.H. Schwartz, K. Boehnke // Journal of Research in Personality. – 2004. – V. 38. – С. 230–255.

References

1. Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity. Council of Europe the Committee of Ministers, available at: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1606669&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383> (17 January, 2014)

2. LGBT-vektor Ukrainy [Ukrainian LGBT vector]. Sbornik otchetov po monitoring. Kiev, Tsentr «Nash mir», 2013, 154 p. [in Russian].
3. Zvit za rezultatamy doslidzhennya: «Opytuvannya gromads'koi dumky dlya vyznachennya suspilnogo spryinyattya LGBT ta shlyakhiv yogo polipshennya» [Public opinion polls to determine the public perception of LGBT and the ways of its improvement: the report based on the study results]. Kyiv, 2013, p. 21, available at: http://upogau.org/netcat_files/192/224/h_b922b7f45346af6ed06dccc645f0550a (2 February, 2014) [in Ukrainian].
4. Discrimination in the EU in 2012. Special Eurobarometer 393. Wave EB77.4 – TNS Opinion & Social, p. 40, available at: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf (2 February, 2014).
5. *Magun V.S., Rudnev M.G.* Zhiznennye tsennosti naseleniya Ukrainy: sravnenie s 23 drugimi evropeiskimi stranami [The life values of the Ukrainian population: comparative study of 23 other European countries]. Article 1. Vestnik obshchestvennogo mneniya: Dannye. Analiz. Diskussii, 2007, Vol. 89, № 3, p. 21–34 [in Russian].
6. *Magun V.S., Rudnev M.G.* Zhiznennye tsennosti naseleniya Ukrainy: sravnenie s 23 drugimi evropeiskimi stranami [The life values of the Ukrainian population: comparative study of 23 other European countries]. Article 2. Vestnik obshchestvennogo mneniya: Dannye. Analiz. Diskussii, 2007, Vol. 90, № 4, p. 39–52 [in Russian].
7. Blakytyna knyga: stanovyshche geiv i lesbiiok v Ukraini [The blue book: the situation of gays and lesbians in Ukraine]. Kyiv, Tsentr «Nash svit», 2000, available at: <http://gay.org.ua/publications/bluebook/hist-u.htm> (2 February, 2014) [in Ukrainian].
8. *Martsenyuk T.* Strakh rozmaittya: natsional'ni vlastyvoli tolerantnosti i gomofobii [Fear of diversity: national properties of tolerance and homophobia]. Krytyka, November – December, 2009, Rik KHIII, Chyslo 11–12 (145–146), p. 10–13, available at: <http://krytyka.com/ua/articles/strakh-rozmayittya-natsionalni-vlastyvoli-tolerantnosti-i-homofobiyi> (2 February, 2014).
9. Gender, religiia i natsionalizm v Ukraini [Fear of diversity: the national features of tolerance and homophobia]. G. Yarmanova (Ed.). Kyiv, 2012, available at: <http://www.ua.boell.org/downloads/Gender-Religion-Nationalism-in-Ukraine-WWW.pdf> (2 February, 2014) [in Ukrainian].
10. ILGA-Europe Rainbow Index, May 2012, available at: http://ilga-europe.org/home/guide/country_by_country (2 February, 2014).
11. Na porozhi. Stanovyshche LGBT v Ukraini u 2013 r. [On the threshold. The LGBT situation in Ukraine in 2013]. Kyiv, Tsentr «Nash svit», 2014, p. 2, available at: http://gay.org.ua/publications/lgbt_ukraine_2013-u.pdf (2 February, 2014) [in Ukrainian].
12. Legal summary in details on Sweden (updated September 2013), ILGA-Europe, available at: http://ilga-europe.org/home/guide_europe/country_by_country/sweden/legal (2 February, 2014).
13. Legal summary in details on Spain (updated January 2014), ILGA-Europe, available at: http://ilga-europe.org/home/guide_europe/country_by_country/spain/legal (2 February, 2014).
14. Legal summary in details on Hungary (updated August 2013), ILGA-Europe, available at: http://ilga-europe.org/home/guide_europe/country_by_country/hungary/legal (2 February, 2014).
15. The European Social Survey – ESS DATA – Round 5. The European Social Survey, 2012, available at: <http://ess.nsd.uib.no/ess/round5/> (2 February, 2014).
16. Gender, religiia i natsionalizm v Ukraini [Gender, religion and nationalism in Ukraine]. G. Yarmanova (Ed.). Kyiv, 2012, available at: <http://www.ua.boell.org/downloads/Gender-Religion-Nationalism-in-Ukraine-WWW.pdf> (2 February, 2014) [in Ukrainian].
17. *Schwartz S., Boehnke K.* Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. Journal of Research in Personality, 2004, V. 38, p. 230–255.